

Факултет Филолошки

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких наука

Број захтева: 1608/1

Датум: 21. 08. 2010.

ЗАХТЕВ**за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији**

Молимо да, сходно члану 46. ст.5. тач. 4. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

МИЛЕНЕ МАРОЈЕВИЋ

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

МИЛЕНА МАРОЈЕВИЋ

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под називом:

„Предикативне речи у руском језику и њихови српски еквиваленти (морфо-синтаксички, лексикографски, преводилачки аспект)“

из научне области:

Универзитет је дана 05. 02. 2008. својим актом под бројем 612-25/44-08 дао сагласност на предлог теме

докторске дисертације која је гласила:

„Предикативне речи у руском језику и њихови српски еквиваленти (морфо-синтаксички, лексикографски, преводилачки аспект)“

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

МИЛЕНА МАРОЈЕВИЋ

(име, име једног од родитеља и презиме)

Образована је на седници одржаној 25. 05. 2010. , одлуком Факултета под бр. 1202 , у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област
1. др Вучина Раичевић	ван. проф.	филологија
2. др Драгољуб Величковић	ред. проф.	филологија
3. др Вукашин Костић	ред. проф.	филологија
4.		

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 30. 06. 2010. године.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-начног већа факултета о усвајању извештаја .
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

Проф. др Слободан Грубачић

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 30. јуна 2010. године, донело је

ОДЛУКУ

Прихвата се с позитивном оценом извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Милена Маројевић предала под насловом: "Предикативне речи у руском језику и њихови српски еквиваленти (морфо-синтаксички, лексикографски, преводачки аспект)".

У Комисију за одбрану именују се:

1. др Вучина Раичевић, ван. проф.
2. др Драгољуб Величковић, ред. проф.
3. др Вукашин Костић, ред. проф.

Доставити:

- Именованом-ој,
- Комисији,
- Одсеку за опште и правне послове,
- Архиви.

ДЕКАН
ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА

Проф. др Слободан Грубачић

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На седници Наставно-научног већа Филолошког факултета одржаној 26. маја 2010. године, на основу члана 128 Закона о високом образовању и члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду, именовани смо у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Милена Маројевић предала под насловом: ПРЕДИКАТИВНЕ РЕЧИ У РУСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ СРПСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ (морфо-синтаксички, лексикографски, преводилачки аспект).

Комисију чине: др Вучина Раичевић, ванредни професор, др Драгољуб Величковић, редовни професор и др Вукашин Костић, редовни професор.

Част нам је да поднесемо о томе Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

Мр Милена Маројевић рођена је 1950. у Горњем Мушићу. Основну школу завршила је у Мионици 1964, а гимназију у Новом Саду 1968. године. 1968. уписала се на Филолошки факултет у Београду, на групу за руски језик и књижевност, где је и дипломирала 1972, са високим одличним просеком.

Поред групе за руски језик и књижевност, студирала је и на групи за пољски језик и књижевност, на којој је веома успешно завршила четворогодишње студије.

Године 1972. уписала се на постдипломске студије на Филолошком факултету у Београду, на језички смер. У мају 1976. одбранила је магистарски рад *“Значење и употреба кратког и дугог придевског облика у предикативној функцији у руском језику у поређењу са српскохрватским”*.

Учествовала је на једномесечном курсу руског језика за стране студенте на Лењинградском универзитету у јулу 1971, на летњим течајевима пољског језика и културе у Варшави и Кракову у августу и септембру 1972. и 1973.

Боравила је у Москви на Универзитету «М.В. Ломоносов» на летњим курсевима руског језика за професоре странце, у два наврата, у лето 1978. и 1984. Од октобра 1988. до јуна 2001. боравила је у Москви с породицом. У земљу се вратила 2001. године, када је и активирала

свој радни однос у Вишој пословној школи у Београду. Од шк. 2001/2002. предаје Руски језик на Економском факултету у Београду. Њена стручна и научна интересовања везана су за уџбеничку теорију и праксу, преводилаштво, лексикографију и истраживања из компаративне граматике.

Објавила је неколико десетина научних и стручних радова, превода, уџбеника и приручника руског језика, самостално или у коауторству. Овде издајамо њене најзначајније радове:

Значење и употреба кратког и дугог придевског облика у предикативној функцији у руском језику у поређењу са српскохрватским (магистарски рад). Филолошки факултет, Београд, 1976;

Р. Станојевић, др В. Николић, мр М. Маројевић. *Руски језик у угоститељству и туризму*. ВЕШ, Београд, 1979;

М. Богдановић, мр М. Маројевић. *Руски језик у спољно-трговинском и банкарском пословању*. ВЕШ, Београд, 1981 и 1986;

Р. Маројевић, М. Маројевић, В. О. Можајева. *Основни руско-српскохрватски речник (приручник за ученике, студенте и наставнике)*. Москва, "Руски језик" – Београд, Просвета, 1985;

М. Маројевић. *Руски пословни језик*. Београд, Српски лексикограф, 1996;

Милена Мароевич. *Русский язык для экономистов 1*. Економски факултет, Београд, 2008 и *Русский язык для экономистов 2*. Економски факултет, Београд, 2009.

Докторска дисертација мр Милене Маројевић, која је пред нама, обима је 315 компјутерски штампаних страница.

Структуру рада чине три основна поглавља: *Увод* (4-9); ГЛАВА I (10-136), ГЛАВА II (137-181); ГЛАВА III (182-228); затим *Закључак* (229-232; *Прилози* (233-263); *Извори* (264); *Цитирана литература* (265-311) и *Резиме* (312-313, 314).

У *Уводу* дисертацији кандидат истиче да постављени циљ свог истраживања «представља једну од недовољно истражених области у функционалном изучавању руског и српског језика. У раду је извршена контрастивна анализа безлично-предикативних лексема у два генетски сродна језика на плану синхроније, уз неопходну дигресију на дијахронију» (3). Током истраживања посебан акценат је стављен на предикативне лексеме на **-о**, јер су иначе најбројније и најтипичније у својој класи, пре свега, по својим категоријалним особинама, што је и одлика предикативних речи. У овом делу рада даје се и краћи преглед

историје изучавања предикативних речи у лингвистици, у првом реду, у руској. Посебно се истиче Л.В.Шчерба који је предикативне речи издвојио у посебну групу синтаксички обједињену, укључујући и предлошко-падешке облике у функцији предиката (нпр. *без памяти, в сюртуке, без чувств* итд.), независно од других врста речи, назвавши их «категоријом стања» у свом раду «*О частях речи в русском языке*», још 1928. године. Проблематиком категорије стања касније се активно баве и истраживачи Института руског језика Руске Академије наука 50-х година 20. века, међу којима је било и веома различитих мишљења и третмана ове граматичке категорије. Међутим, током 60-х и 70-х година 20. века чешки лингвисти термин «категорија стања» замењују термином «предикативи». С друге стране, у том периоду, руски лингвисти Ј.И.Воинова и Г.А.Золотова издвајају три семантичке групе: речи са значењем стања (*весело, холодно*), са значењем оцене (*хорошо, глупо*) и модалне речи (*можно, надо*). Термин *предикатив* и А.В.Исаченко такође прихвата, јер тиме жели да истакне његову специфичност. Постојање посебне лексичко-граматичке категорије речи са статалном семантиком нису доводили у сумњу не само Л.В.Шчерба него ни други истакнути и утицајни руски лингвисти - В.В.Виноградов, Ј.М.Галкина-Федорук, Н.С.Поспелов, В.В.Бабајцева, мада је нешто другачија концепција у вези са овом групом речи изложена у граматицама руског језика РАН, док је В.В.Виноградов лексемама *категорије стања* доделио и статус посебне врсте речи.

Прва глава дисертације (10-136) - морфо-синтаксичка, посвећена је безлично-предикативним лексемама у руском језику као посебној класи речи. Најпре се даје веома прегледан осврт, можда нешто шири него што је било потребно, на неуједначеност терминологије у лингвистичкој (граматичкој) литератури, где се среће више различитих назива предикативних речи, на пример: *категорија стања* (Шчерба 1928, Виноградов 1947, Поспелов 1955 и др.), *безлично-предикативне речи* (Пешковски 1938, Абакумов 1942, Галкина-Федорук 1958, и др.), *предикативни прилози* (Овсјанико-Куликовски 1912, Граматика руског језика АН СССР, 1952), *прилози* (Потебња 1954, Шахматов 1941, и др.), *предикативи* (Исаченко 1954, Мигирин 1957), *безлични придеви* (Уткин 1958) и *имена стања* (Степанов 1982, Золотова 1988, Бабајцева 2001).

Кандидат се у свом раду определио за термин *безлично-предикативне лексеме*, којег се доследно придржавао, полазећи од тога да «термини *категорија стања* и *име стања* истичу категоријално

значење ових лексема, док *безлично-предикативне речи*, односно *предикативи*, говоре о њиховој синтаксичкој функцији» (10).

У овом поглављу истраживање се односи на комплексан и аналитичан опис безлично-предикативних лексема у руском језику, на анализу основних специфичности функционисања ових лексема у систему савременог руског језика. Два посебна одељка рада (45-48) баве се функционалним хомонимима у лексичком, граматичком и семантичком систему руског језика, где се подвлачи да се безлично-предикативне лексеме у науци разматрају и као функционални хомоними. У овом разматрању се долази до важне констатације да се и код функционалних хомонима мења семантичка структура речи услед промена њених граматичких особина, али да они ипак чувају своју семантичку блискост. Тако, рецимо, поредећи кратак придев средњег рода и прилог на **-о**, истог корена (*жарко*) и реч категорије стања, кандидат долази до јасног закључка да те речи припадају различитим врстама и да се схватају као посебне језичке јединице: на пример: руски придев све три речи *жарко*: *жарко* пламя; прилог: печи топят *жарко*; категорија стања: Мне было очень *жарко*... Дакле, лексичко-граматичка сема *жарко* сасвим је иста – *температура* и јединствена – *тепло*, *теплота*, а њихов заједнички корен огледа се кроз призму разних заједничких категорија – кроз особину предмета, особину радње и стања. Поред тога, у овом делу рада кандидат решава и низ следећих истраживачких задатака: омеђавање лексичког састава и семантичких група безлично-предикативних лексема руског језика, путева њиховог попуњавања и проширивања, и то на основу функционално-семантичког принципа и граматичких специфичности; даје се преглед и наводе дужи семантички низови и семантичке групе (њих 10) унутар безлично-предикативних лексема, док је у оквиру семантичких карактеристика безлично-предикативних лексема маркирано 11 редова речи, који се срећу у радовима бројних руских аутора (Виноградова, Тихонова, Шчербе, Галкине-Федорук и др.); описане су и морфолошке особености безлично-предикативних лексема, функција, синтаксичке везе и питања њихове творбе, при чему се констатује да предикативи представљају «граматички и лексичко-семантички центар реченице око којег се групишу све остале компоненте схеме» (64); даље је направљена паралела између безлично-предикативних лексема и глагола, придева, именица, прилога; дат је преглед типологије просте реченице, са њиховом семантичком структуром, као и реченице са једнокомпонентном структурном схемом (једночлане: *Светаёт. Стучат Зовут. Тишина. Ссора. Холодно. Молчать! Врача! Цветов!*),

затим безличне реченице (*Саше не спится. Весело ей. Мне грустно* итд.), затим су анализиране и реченице моделиране на бази безлично-предикативних лексема са семантиком стања и модалних односа, при чему се маркирају безлично-предикативне лексеме типа – *надо, нужно, должно, можно, пора, досуг, охота* итд. (90-113).

У другој глави овог рада (137-181) разматра се лексикографски аспект предикативних лексема. Дефинишу се основни принципи лексикографског описа функционалних хомонима ради њиховог што ефикаснијег поимања и усвајања. Реализација тога циља повезана је са следећим задацима: разматрањем питања дериватолошке карактеристике функционалних хомонима; анализом лексичко-граматичких карактеристика функционалних хомонима и одговором на питање да ли су функционални хомоними разне речи или облици једне лексеме; прегледом начина описа функционалних хомонима у речницима руског језика. Помоћу лингвистичке и валентно-дистрибутивне анализе функционалних хомонима, како у претходној, тако и у овој глави рада, кандидат доказује изузетну комплексност и сложеност овог лексичког слоја, што намеће потребу његовог вишеаспектног проучавања. У овом истраживању безлично-предикативне лексеме се и анализирају као функционални хомоними.

У другом одељку овог дела размотрено је и, колико важно, толико и осетљиво питање дефинисања и класификације хомонима у лингвистистици и, конкретније, у лексикологији и лексикографији. Полазећи од разлика у њиховим значењима, овде се хомоними класификују у три неједнаке групе, као: *лексички хомоними* (нпр. *горн* – музички инструмент: рог, војничка труба - *горн* – ковачко огњиште); *граматички хомоними* (нпр. *берёзы* – ген. једн. и ном. мн.) и *лексичко-граматички хомоними* – *прости*, који се односе на исту врсту речи (нпр. *граф* – ген. мн. именице *графа*, *граф* – ном. јед., срп. гроф) и сложени, који припадају различитим врстама речи (нпр. *дам* – 1. л. јед. буд. вр. и *дам* – ген. мн. именице *дама*). Међутим, овим се не исцрпљује класификација хомонима, на шта кандидат и скреће пажњу, наводећи и друге, специфичне групе хомонима које се срећу код појединих аутора, као што су: *морфолошки хомоними* (Р.Д.Будагов, нпр. *три* - број и *три* – императив од гл. *тереть*), док О.С.Ахманова, из мноштва различитих типова граматичких хомонима, издваја посебан тип – *функционалне хомониме*, које карактеришу одређене специфичности, пре свега, да су то етимолошки сродне речи, које припадају различитим врстама речи. Овај термин прихватају и В.В.Бабајцева, Д.Е.Розентаљ, М.А.Теленкова и други истакнути руски

лингвисти. Као што се може закључити, термин *функционални хомоними* користи се и у овом раду, уз констатацију кандидата да се «разлика међу овим хомонимима најбоље види у њиховом функционисању у говору и у њиховој синтаксичкој функцији», која је иначе «основни услов за развој категоријалног значења» (145).

Материјал за анализу у овој глави били су *функционални хомоними* – лексеме на -о, садржани у речницима различитог типа: у четворотомном Описном речнику руског језика под ред. Д.Н.Ушакова; Речнику савременог руског књижевног језика у 17 томова; Речнику руског језика у 4 тома у редакцији А.П.Јевгењјеве; Речнику хомонима руског језика О.С.Ахманове и Речнику граматичких хомонима руског језика О.М.Ким. Ова анализа је, дакле, проведена на обимном и репрезентативном узорку. Посебно је анализиран недовољно изучен тип хомонимије – *функционална хомонимија* и лексикографски опис те појаве у светлу теорије прелазности, како на морфолошком, тако и на синтаксичком нивоу. Након обављене анализе, кандидат констатује да у процесу формирања функционалних хомонима путем преласка једне врсте речи у другу, не долази до разилажења лексичког значења, већ до синтаксичке диференцијације језичких знакова, при чему настаје нова језичка јединица са одређеним парадигматским и синтагматским особинама. У овом делу рада значајан простор је посвећен и прегледу разних прилаза у изучавању функционалних хомонима у лингвистици, размотрена су питања везана за њихову творбу, анализирани су лексичко-граматичке особине функционалних хомонима, што је довело до констатације да ови хомоними треба да буду различите јединице у словнику речника. Описане су и синкретичне појаве у систему функционалних хомонима, карактеристичне за њихову употребу у говорној делатности, јасно је указано на начин описа ових хомонима у лексикографској традицији на обимном материјалу већег броја описних и специјалних речника хомонима руског језика и двојезичних речника (153-171). Ова разматрања резултирају извођењем јасних закључака у којима се наводи да постојећи описни речници руског језика не укључују у свој састав функционалне хомониме, док специјални речници не садрже синкретичне облике. На крају, кандидат предлаже научно фундиране принципе састављања основног речника функционалних хомонима руског језика, који би узео у обзир постојање синкретичних појава у језику и говору.

Можемо констатовати да се основни теоријски значај овог дела рада састоји у томе, што је аналитички размотрен и јасно одређен

статус функционалних хомонима и што су описани принципи састављања основног речника функционалних хомонима руског језика.

Полазећи од тога да је контрастивна анализа безлично-предикативних лексема двосмерна, у **трећој глави** дисертације (182-229) као еталон су се нашли подједнако и руски и српски језик, где су описане безлично-предикативне лексеме у српском језику. Предложена је семантичка класификација безлично-предикативних лексема у српском језику на основу богате фактичке грађе која је кандидату била на располагању, описани су основни модели реченица са овим лексемама и дат је преглед средстава преводне семантизације безлично-предикативних лексема. Анализа датих лексема проведена је на материјалу, ексцерпираним из књижевних дела руских и српских писаца и њихових превода. Вредност ове вишекомпонентне, минуциозне анализе (188-229) састоји се, поред осталог, и у томе што су у овим делима заступљени сви књижевни жанрови и сви стилски нивои савременог руског и српског књижевног језика и њихови најбољи преводи. У складу с таквим опредељењем и утврђеном критеријуму одабрана су дела Ф.М.Достојевског, Л.Н.Толстоја, В.Г.Распутина, А.П.Чехова, В.М.Шукшина; И.Андрића, М.Лалића, М.Црњанског, М.Селимовића и Б.Нушића. Пошто су безлично-предикативне лексеме семантички хетерогене, поступци њихове преводне семантизације на руски, односно српски језик веома су различити. Овде су показани основни правци семантизације на обрасцима који представљају најчешће семантичке типове безлично-предикативних лексема са семама: *стања*, *модалних односа* и *оцене*. Анализа превода довела је до одређених закључка, поред осталог, да је образовању безлично-предикативних лексема од именица, придева и прилога допринела нова функција имена – употреба с копулом у безличној реченици, дакле, у условима бесубјектности (228). Показано је да се преводна семантизација руских безлично-предикативних лексема врши, или налажењем еквивалената у српском језику или се користе формално различита језичка средства (229). Током ове анализе, кандидат се није упуштао у критичку оцену о успешности или стилској обликованости ових превода. Осим из грађе узете из књижевних дела, такође су коришћени примери ексцерпирани из релевантне лингвистичке литературе, речника различитог типа и граматика руског језика.

Закључци овом раду садрже научно фундиране резултате проведених истраживања. Имају јасну не само лингвистичку него и лингводидактичку поруку у вези са изучавањем безлично-

предикативних лексема у руском и српском језику и с потребом њиховог комплексног маркирања у лексикографији.

Прилоге дисертацији чине спискови (233-263) безлично-предикативних лексема у руском и у српском језику, преглед безлично-предикативних лексема у двојезичним речницима; табела преводне семантизације безлично-предикативних лексема у руско-српским речницима, списак безлично-предикативних речи у српском језику, списак извора грађе са скраћеницама и, најзад, обимна библиографија коришћене литературе (265-311).

Намера кандидата да у дисертацији контрастивну анализу повеже са испитивањем, како лингвистичких и преводачких, тако и једним делом лингводидактичких аспеката ове проблематике, учинило је ово истраживање додатно захтевним и комплексним. Нема сумње да су веома добро, осмишљено и систематично приказани резултати обављених истраживања и у великој мери је отворен пут будућим истраживањима у овој области.

Неке ситније појединости, које је комисија уочила у овом раду, а о којима се може продискутовати, треба да буду разјашњене у разговору с кандидатом на усменој одбрани.

Примењена методологија и техника израде рада одражава висок ниво научно-стручне компетенције кандидата. У постизању постављених циљева и задатака кандидат се определио за следеће основне методе истраживања: структурно-семантички, који карактерише вишеаспекатско истраживање и опис синтаксичких јединица, између осталог и просте реченице, а погодан је за изучавање појава прелазности и синкретизма, затим за метод контрастивне анализе безлично-предикативних лексема у руском и српском језику, лингвистички опис, валентно-дистрибутивни метод и метод компонентне анализе.

На крају, може се констатовати да докторска дисертација мр Милене Маројевић представља значајно истраживање, које се састоји, пре свега, у томе што су први пут упоређене безлично-предикативне лексеме у два генетски блиско сродна језика (руског и српског), анализирани су модели реченица са безлично-предикативним лексемама, дати су основни правци преводне семантизације ових лексема. Новина је, такође, анализа безлично-предикативних лексема у двојезичним речницима и опис начина њиховог презентовања у речницима. Само упоредно проучавање језика – синхрона контрастивна лингвистика, од великог је значаја не само у теоријском, већ и у апликативном погледу. Ово истраживање може имати посебан значај и

при изради нових граматичких приручника руског језика, ради комплексније и прецизније разраде ове проблематике, што са своје стране може да допринесе и повећању ефикасности учења и овладавања руским језиком како на филолошким студијама, тако и у школама у српској језичкој средини.

На основу напред изнетог мишљења и оцене ове дисертације и обављених истраживања, можемо закључити да је кандидат зналачки, систематично и успешно обрадио тему чији је степен научне релевантности, актуелности и проучености на конфронтационом плану такав да она представља веома значајн допринос српској русистици.

Стога, Комисија *предлаже* Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да *овај рад прихвати и кандидата позове на усмену одбрану.*

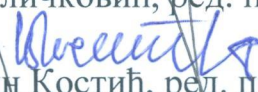
КОМИСИЈА:

др Вучина Раичевић, ван. проф.

др Драгољуб Величковић, ред. проф.

др Вукашин Костић, ред. проф.